Fábián Emília

Japán és a nukleáris leszerelés kérdése a 21. század elején

Japán nukleáris fegyverekről alkotott álláspontja átalakulni látszik a 21. század elején. A nukleáris fegyverekkel rendelkező és a hadseregének modernizációjára dollár milliárdokat költő Észak-Koreát és Kínát tekinthetjük a két legfontosabb tényezőnek, amely joggal szolgáltat okot a japán elképzelések megváltozására.

Kurosawa Mitsuru, az Osakai Egyetem professzora három kérdéskör elemzésével próbál magyarázatot találni a japán álláspont elmozdulására. Vajon Japánnak szüksége van saját nukleáris arzenálra? Szükséges az amerikai nukleáris ernyő védelme? Támogatnia kell-e a teljes nukleáris leszerelést?[1] A dolgozatban erre a három kérdésre adott válaszból kiderül a hivatalos japán kormányzati álláspont, valamint felismerhetőek a pro és kontra érvek közötti érdekellentétek is.

Szüksége van-e Japánnak saját nukleáris arzenálra?

A 21. század elején nem változott a japán kormány hivatalos álláspontja, miszerint az ország számára sohasem lesz valódi perspektíva, hogy nukleáris fegyvereket birtokoljon. Állítja ezt annak tudatában, hogy a térségben Észak-Korea nemcsak, hogy rendelkezik ilyen arzenállal, de még a nemzetközi ellenőrzéshez szükséges kooperációtól is távol tartja magát.

A japánok számára mindig is mérvadó közvélemény kutatások adatai alátámasztják, hogy a nukleáris téma továbbra sincs napirenden. A parlament tagjai körében 2003-ban végzett kutatásból kiderül, hogy azonnali hatállyal csupán 1 százalékuk vizsgálná felül a nukleáris kérdést, 6% a jövőben valamikor, 19% a hazai és a nemzetközi környezet változása esetén, és 68% számára sohasem lenne aktuális a téma.[2]

A kormány hivatalos álláspontján kívül érdemes megvizsgálni azokat a nézeteket, amelyek támogatják Japán nukleáris hatalommá válását. Erre nemcsak azért lenne szükség, hogy ellensúlyozzák Észak-Koreát, hanem azért is, hogy végre kiléphessenek az Egyesült Államok általi alárendelt szerepből és végre függetlenek legyenek. Nakanishi Terumasának, a Kiotói Egyetem professzorának álláspontját emelhetjük ki, aki a „nukleáris Japán” mellett érvel, nemcsak Észak-Korea, de Kína hatalmi ambíciói miatt is. Szerinte hosszabb távon ez az Egyesült Államok érdekeit is szolgálná.[3]

[1] Kurosawa 2002.
[2] *Mainichi Shimbun,* 2003. szeptember 28.
[3] Nakanishi – Ikle 1990.

Az amerikai–japán biztonsági szerződés értelmében Japánnak nincs szüksége nukleáris fegyverekre. [4] Nakanishi nem ért ezzel egyet, hiszen szerinte csak a hidegháború idején létezett az a hagyományos bipoláris világrend, amikor a biztonsági szerződés valóban elrettentést jelentett. Japánnak a nukleáris fegyvereken kívül nincs más olyan visszatartó erejű fegyver a kezében, mellyel képes lenne megoldani az adott konfrontációs helyzetet. De konkrétan melyek lennének ezek a helyzetek? Nakanishi három példát említ, miszerint az Egyesült Államok biztonsági garanciája csökken, a kínai tengeri flotta rendszeresen jelen van Okinawa és a Senkaku-szigetek környékén, valamint Észak-Korea nukleáris képességének kérdése továbbra is megoldatlan marad.[5]

Kurosawa Mitsuru egyértelműen pro-nukleáris véleménye szerint Japánnak nem szabad elzárkózni az elől a lehetőség elől, hogy nukleáris fegyverekre tegyen szert, még ha jelenleg nincs is szüksége rá.[6] Reális alternatíva lehetne, hogy a három non-proliferációs alapelv (NNP)[7] közül, miszerint nem birtokol, nem gyárt és nem enged be az ország területére, a harmadik elvet törölni szükséges, következésképpen Japán beengedhetné az amerikai nukleáris fegyvereket, elrettentve ezzel Észak-Koreát.

A Japán nukleáris hatalmát ellenző nézetek kifejtik, hogy az Egyesült Államok sohasem fogja hozzájárulását adni, hogy a szigetország nukleáris fegyvereket fejlesszen ki, illetve birtokoljon. Továbbá a két ország között fennálló biztonsági szövetség és az általa nyújtott garanciák miatt nincs is szüksége rá. Ha a szövetség meggyengülne, vagy megszűnne, abban az esetben reális alternatívaként szóba kerülhetne, így viszont érdemes az ernyő védelmét élvezni.[8]

A japán nukleáris fegyverek nem jelentenek elrettentést Észak-Korea számára. Ha az amerikai arzenál nem készteti visszakozásra illetve politikájának megváltoztatására a phenjani rezsimet, akkor valószínűleg Japán sem lenne rá képes.[9]

Szakértők szerint Japán nukleáris törekvései veszélyt jelenthetnek az amerikai–japán kapcsolatokra. A szövetségesi viszony megváltozása káros lehet Japán biztonságára nézve, ha konfrontációba keveredne az Egyesült Államokkal. Mindez hatással lenne Kelet-Ázsia biztonságára is, hiszen tovább bátorítaná Kína fegyverkezését, továbbá Dél-Korea és Tajvan is hivatkozási alapot találna saját nukleáris törekvéseik igazolására.[10]

Vajon mindezen fejlemények hatására mi történne az atomsorompó-szerződéssel?[11] Ha Japán szándéka valóban komoly lenne, az mindenképpen súlyos következményt jelentene a szerződés részes államaira. A non-proliferációs rezsim összeomlana és több ország is sorban indítaná el nukleáris programját, növelve ezzel Japán fenyegetettségét

---

[4] *Japan-U.S. Security Treaty.* Ministry of Foreign Affairs, Japan. In: http://www.mofa.go.jp/region/n-america/us/q&a/ref/1.html

[5] Nakanishi 2003, 48-54.

[6] Kurosawa 2004, 1-2.

[7] Three Non-Nuclear Principles (NNP) – a három non-proliferációs alapelvet Sato Eisaku miniszterelnök fogalmazta meg 1964-ben. Részletesebben lásd lentebb a dolgozatban.

[8] Kase 2003, 123-124.

[9] Kurosawa 2004, 7.

[10] Kurosawa 2004, 8.

[11] Az 1968-ban aláírt atomsorompó-szerződés szövegét lásd *Grotius online,* http://www.grotius.hu/publ/displ.asp?id=WOOXNT&lg=1

és kockáztatva az országgal szembeni gazdasági szankciók bevezetését, elszigetelődését.

Az egyik legnyomósabb érv az ország politikájának megváltoztatása ellen Hirosima és Nagaszaki felidézése. Az atomtámadás kitörölhetetlen emléket hagyott és mind a mai napig az egyetlen ország, mely átélte és újjáépítette magát a katasztrófa után.

Ha reálisan végigtekintünk a pro és kontra érveken, rájövünk, hogy csekély a valószínűsége, hogy Japán kihátrál a non-proliferációs rezsimből és nukleáris fegyverkezésbe kezdene.

Szükséges az amerikai nukleáris ernyő védelme?

A hidegháború befejeződésével az ázsiai-és csendes-óceáni térségben még nem szűntek meg azok a regionális konfliktusok, amelyek a tömegpusztító fegyverek és azok hordozóeszközeinek proliferációját is megszüntették volna. Mivel Japán saját védelmi képességeivel nem tudja biztonságát egymaga garantálni, ezért a kormányzat álláspontja szerint az amerikai–japán biztonsági szerződés és az országban állomásozó amerikai csapatok elrettentő ereje számára a garancia. *A japán–amerikai védelmi együttműködés irányelvei* c. dokumentumrészletes útmutatást ad azokra az esetekre nézve, ha Japánt fegyveres támadás érné, valamint szabályozza a két ország együttműködését a Japán körüli területekre vonatkozóan.[12] A Japán Külügyminisztérium által évente megjelentetett *Diplomatic Bluebook* 2005-ös kiadásában hangsúlyozza, hogy a biztonsági szerződés nemcsak Japán és a Távol-Kelet, de az egész ázsiai- és csendes-óceáni terület biztonságát, stabilitását és prosperitását szolgálja.[13]

A 2005-ös költségvetési és az azt követő évekre irányuló nemzetvédelmi program[14] továbbra is az Egyesült Államok nukleáris elrettentő ereje alá rendeli Japán tömegpusztító fegyverekkel szembeni védelmét. Ez a stratégia nem változott az 1995-ös nemzetvédelmi programhoz képest. Érdemes megjegyezni, hogy az új irányelvekbe az akkori miniszterelnök, Koizumi Junichiro tanácsadói szerették volna belefoglalni „a nukleáris és más tömegpusztító fegyverek elleni fenyegetés”[15] kiegészítést, azonban végül ezt elvetették.

A 2005-ös nemzetvédelmi program a nukleáris elrettentésen kívül deklarálja Japán aktív szerepvállalását a világ atomfegyver-mentesítése érdekében, továbbá kimondja,

[12] *Guidelines for Japan–U.S. Defense Cooperation.* Ministry of Foreign Affairs, Japan. In: http://www.mofa.go.jp/region/n-america/us/security/guideline2.html

[13] Ministry of Foreign Affairs, Japan: *Diplomatic Bluebook 2005.* In: http://www.mofa.go.jp/policy/other/bluebook/2005/index.html

[14] The National Defense Program Guideline, FY2005-, Prime Minister of Japan and His Cabinet. In: http://www.kantei.go.jp/foreign/policy/2004/1210taikou_e.html

[15] ''against the threat of nuclear weapons and other weapons of mass destruction"

hogy mindent megtesz, hogy a nukleáris leszerelés valamint más tömegpusztító fegyverek és azok hordozóeszközeinek non-proliferációja teljesülhessen.[16]

A politikusok és a közvélemény nagy többsége támogatja, hogy az Egyesült Államok feladata a nukleáris elrettentés biztosítása.

Csekély azon szakértők száma, akik teljes mértékben ellenzik az USA kizárólagosságát ezen a területen, sőt magát a biztonsági szerződést is feleslegesnek tartják. Azzal érvelnek, hogy Japánnak szüksége van nukleáris fegyverekre, mert védelmet és presztízst jelent.

Támogatnia kell a teljes nukleáris leszerelést?

A kormány álláspontja szerint a világ békéjének és biztonságának realizálása érdekében szükséges az atomsorompó szerződés megerősítése, hogy a részes államok hatékonyabban tudjanak együttműködni a nukleáris leszerelés és non-proliferáció érdekében.

A japán kormány az átfogó atomcsend egyezményt (CTBT) nélkülözhetetlen feltételnek tartja, hogy mindezen célkitűzések sikeresen megvalósuljanak. Ezenkívül támogatja az FMCT-szerződést,[17] és a Nemzetközi Atomenergia Ügynökség szerepének erősítését is.

Az ENSZ-ben Japán aktívan közreműködik a leszerelési kérdések megvitatásában. 2005-ben 168 ország elfogadta azt a Japán által benyújtott határozatot, mely megerősítésül szolgált a nukleáris fegyverek teljes megsemmisítése érdekében (Egyesült Államok, India ellenezte).[18]

A fent említett japán nemzetvédelmi programok szintén a kormány leszerelést támogató állásfoglalását fejezik ki.

A japán közvélemény, a politikusok és számos szakértő osztja a kormány álláspontját, és a nemzetközi béke és biztonság zálogának a teljes nukleáris leszerelést tartja. Mivel a japánok az atomtámadás egyedüli áldozatai, rendkívül érzékenyen reagálnak a nukleáris ügyekkel kapcsolatos kérdésekre, melyet a különféle békemozgalmak, tüntetések is igazolnak.

Az ellenzők táborába a békemozgalmak olyan aktívabb résztvevői tartoznak, akik nincsenek megelégedve a kormány gyenge és lépésről-lépésre politikájával, szerintük ez nem elég a teljes leszerelés elérése érdekében. Hirosima város polgármestere,

[16] The National Defense Program Guideline, FY2005-, Prime Minister of Japan and His Cabinet. In: http://www.kantei.go.jp/foreign/policy/2004/1210taikou_e.html. Lásd még Japan Defense Agency, National Defense Program Guideline for FY2005 and After. In: http://www.mod.go.jp/e/d_act/d_policy/pdf/mid-term_defense_program.pdf

[17] Treaty banning the production of fissile material for weapons purpose

[18] „Renewed determination towards the total elimination of nuclear weapons", Ministry of Foreign Affairs, Japan, 8 December 2005. In: http://www.mofa.go.jp/policy/un/disarmament/arms/n_weapon/coop0610.html

Tadatoshi Akiba ennél jóval radikálisabb megoldást javasol, miszerint 2020-ig meg kell valósítani a teljes leszerelést.[19] Ezt a javaslatot támogatja számos aktivista is.

A japán alkotmány 9. cikkelye nem tiltotta meg Japánnak a nukleáris fegyverek birtoklását, azonban az 1955 decemberében született *Atomic Energy Basic Law* kizárólag az atomenergia békés célú felhasználását engedélyezte.[20]

Sato Eisaku miniszterelnök fogalmazta meg 1964-ben a három non-proliferációs alapelvet. Az ő sikerének könyvelik el, hogy visszaszerezte az amerikaiaktól Okinava szigetét, cserébe Japán az atomsorompó-szerződés részese lett. Habár magánemberként támogatta országa nukleáris fegyverkezését, a körülmények megváltozása miatt mégis ő volt az a miniszterelnök, aki a három alapelvet elfogadtatta a parlamenttel, majd az egész javaslatot kibővítette egy negyedik pillérrel is:

1. A nukleáris energia békés célú felhasználásának támogatása.
2. Együttműködés a globális nukleáris leszerelés érdekében.
3. Az USA nukleáris elrettentő erejének elismerése és elfogadása.
4. A három NNP elv támogatása. [21]

Sato miniszterelnök ezen munkásságát 1974-ben Nobel-díjjal jutalmazták.

A negyedik pillér szorosan kötődik első háromhoz, hiszen azok garantálják Japán biztonságát, valamint nyitva hagyja azt a lehetőséget, hogy a körülmények megváltozása esetén, lehetősége legyen a nukleáris program megindításához. Az elhúzódó vietnámi háború, a két Korea közötti feszült viszony, Kína és Tajvan közti rendezetlen kapcsolat és az Egyesült Államok beavatkozása mindezen problémákba aggasztotta Japánt, de ugyanakkor nyugtató volt az a tudat, hogy ha bármelyik helyzet eszkalálódna, amely veszélyeztetné az ország biztonságát, a nukleáris fegyverek adta lehetőség még mindig adott. A Sato-kormány készített is egy titkos jelentést, mely arra irányult, hogy a nukleáris kérdés technikai, gazdasági, politikai és nemzetközi nézőpontból mennyire lenne költséghatékony.[22]

Amerikai nyomásra Japán 1970-ben aláírta az atomsorompó-szerződést, a japán parlament hivatalos határozatban el is ismerte, azonban azóta sem emelte törvényi keretek közé.

A japán közvéleményben, illetve az ellenzékben lévő politikai pártok körében néha felröppennek olyan hírek, hogy az amerikai támaszpontokon nukleáris fegyvereket szállító hajók állomásoznak, megsértve ezzel az alapelveket. Az amerikai források azonban nem cáfolták és nem is erősítették meg ezeket a híreket. 1975-ben Kobe városa, ahol a második világháború utáni megszállás alatt az amerikaiak egyik fő kikötője volt, határozatban tiltotta meg nukleáris fegyvereket szállító járművek

[19] *Hiroshima mayor urges support for 'Obamajority' on nuclear-free world.* In: *Japan Today,* 2009. augusztus 11. In: http://www.japantoday.com/category/national/view/hiroshima-mayor-urges-support-for-obamajority-on-nuclear-free-world

[20] Atomic Energy Basic Law. In: http://www.nsc.go.jp/NSCenglish/documents/laws/1.pdf

[21] Four-Pillars Nuclear Policy. In: http://three-non-nuclear-principles.co.tv/

[22] 1968/1970 Internal Report. In: http://cns.miis.edu/npr/pdfs/82kase.pdf

beengedését. Ezt követően az ország csaknem minden városában alkalmazni kezdték a „Kobe-formulát”.[23]

Az utóbbi években számos japán politikus kérdőjelezi meg a három alapelv érvényességét. 1999-ben Nishimura Shingo, védelmi miniszter-helyettes javaslatot tett a parlamentnek, hogy az észak-koreai fenyegetés tükrében kezdjék újraértelmezni a nukleáris kérdést. A közvélemény azonban azonnali lemondásra szólította fel, így kénytelen volt visszavonulni.[24]

2002-ben Abe Shinzo, későbbi miniszterelnök is felvetette, hogy az alkotmány 9. cikkelye nem zárja ki, hogy Japán kizárólag védelmi céllal kisméretű nukleáris fegyverekkel (atombomba és interkontinentális ballisztikus rakéták) rendelkezzen. Fukuda Yasuo, szintén későbbi miniszterelnök továbbment, azt állítva, hogy ha a körülmények és a japán közvélemény úgy kívánja, az ország rendelkezhet velük. Habár mindkét vélemény csak feltételes volt, a közvélemény mélységes felháborodását fejezte ki, valamint Hirosimában ülősztrájkkal is tiltakoztak.[25] Ezt követően Fukuda korrigálta megnyilvánulását azzal, hogy a 9. cikkely nem engedi meg a ballisztikus rakéták létét az országban.

2009-ben az ötven éve kormányzó Liberális Demokrata Párt helyét az addig ellenzékben lévő Japán Demokrata Párt foglalta el, az újonnan megválasztott miniszterelnök, Hatoyama Yukio kiállt Barack Obama amerikai elnök prágai beszéde[26] mellett, és megerősítette, hogy a két ország együttesen fog törekedni a nukleáris fegyverektől mentes világ megteremtésére.[27]

A prominens The Tokyo Foundation, egy független tanácsadó cég, mely politikai vezetők számára dolgoz ki különböző témájú ajánlásokat 2009 októberében a Hatoyama-kormány számára tíz pontos javaslat tervezetben a japán külpolitika és nemzetvédelmi stratégia legfontosabb teendőit foglalták össze. Az ötödik pontban hangsúlyozták, hogy Japánnak aktívabb szerepet kell vállalnia az atomfegyvermentes világ realizálásában. A nukleáris leszerelés kérdése rendkívül fontos, azonban az Egyesült Államok nukleáris ernyőjének hitelessége nem szabad, hogy csorbát szenvedjen.[28] Szakértők nem érzik ellentmondásnak a két állítást, és egyetértenek Obama elnök kijelentésével a teljes nukleáris leszerelést illetően, valamint azzal is, hogy amíg léteznek ilyen típusú fegyverek, csupán az általuk keltett elrettentés erejével érhető el a globális béke és biztonság. Oroszország a hidegháború vége óta eltelt húsz évvel is jelentős készletekkel rendelkezik, Kína bővíti és modernizálja a meglévőket, valamint Észak-Korea nukleáris kísérleteket és rakéta kilövéseket hajt

[23] Kobe Formula. In: http://prop1.org/prop1/jkobef.htm
[24] French 1999.
[25] Non-nuclear principles to be reviewed, Anger in Hiroshima vented in sit-in protests and letters, Chugoku Shimbun Peace News, 2002. In: http://www.chugoku-np.co.jp/abom/02e/An02060202.html
[26] Obama elnök beszédének szövegét lásd in: *Grotius online,* http://www.grotius.hu/publ/displ.asp?id=DMACPW
[27] Cirincione 2009.
[28] *Japan's Security: 10 Proposals for the Hatoyama Administration.* The Tokyo Foundation, October 2009. In: http://www.tokyofoundation.org/en/additional_info/2009-08E-1.pdf

végre, mely leginkább aggasztja a szomszédos Japánt. Az egyetlen megoldás az Egyesült Államok elrettentő ereje.

A jelenlegi miniszterelnök, Kan Naoto 2010 augusztusában a Hirosimai emlékműnél elmondott beszédében országa morális felelősségét hangsúlyozta egy mielőbbi nukleáris fegyvermentes világ megvalósítása érdekében. Továbbá ígéretet tett arra, hogy az alkotmányt nem módosítják és a három NNP-alapelvet betartják.[29]

2010 decemberében a kormány nyilvánosságra hozta a 2011–2015-ig érvényes nemzetvédelmi programját, amelyben lényegében megismételte a korábban érvényben lévő deklarációkat, nem változtatva radikálisan a hagyományos japán álláspontot.[30]

Gregory Kulacki, aaz amerikai Union of Concerned Scientists független kutatóintézet szakértője 2010-ben publikált tanulmányában megvizsgálja azokat a japán aggodalmakat, amelyek az amerikai hozzáállással kapcsolatban merültek fel.[31] A külügy- és a védelmi minisztériumban a kiterjesztett nukleáris ernyő elrettentő erejével kapcsolatban fogalmaztak meg fenntartásokat. Habár ezek a nézetek nem új keletűek és nem az Obama-adminisztráció esetlegesen változó nukleáris politikájának következményei. Japán biztonságpolitikai szakértők abban is régóta egyetértenek, hogy nem létezik olyan forgatókönyv, amiben az ország védelmére kifejlesztett nukleáris fegyverek hasznosságát vizsgálnák.

Konklúzió

A japán közvélemény-kutatások adataiból kiderül, hogy a közvélemény támogatja a nukleáris leszerelést és egyértelműen ellenzi a nukleáris fegyverek előállítását illetve az Egyesült Államokból Japánba történő szállítását.

Nem mondhatjuk el, hogy a nukleáris fegyverek kérdése megosztja a japán közvéleményt. Némely politikus eltérő nyilatkozata inkább tekinthető figyelemfelkeltésnek, választási hírverésnek, mintsem valódi politikai akaratnak. A dolgozatban bemutatott nukleáris fegyverpártiak véleménye továbbra is a kisebbséghez tartozik és inkább az Egyesült Államok általi függőségi helyzet és kiszolgáltatottság ellen irányul.

Elmondhatjuk, hogy a világ harmadik legnagyobb gazdasága, ha nemzetbiztonsága valóban olyan mértékű fenyegetettségnek lenne kitéve, illetve olyan helyzet merülne fel, ami nem tűr halasztást, az ország képességénél és fejlettségénél fogva rövid időn belül képes lenne bármilyen nukleáris fegyver előállítására és megvédenie magát. A 19 és a 20. században már bebizonyosodott, hogy a japán militarizmus mire képes, és a szomszédos országok joggal félnek a „japán szellem” feléledésétől.

[29] Address by Prime Minister Naoto Kan at the Hiroshima Peace Memorial Ceremony, Prime Minister of Japan and His Cabinet. In: http://www.kantei.go.jp/foreign/kan/statement/201008/06aisatu_e.html

[30] Hideo 2011.

[31] Kulacki 2010.

Források

Address by Prime Minister Naoto Kan at the Hiroshima Peace Memorial Ceremony, Prime Minister of Japan and His Cabinet. In: http://www.kantei.go.jp/foreign/kan/statement/201008/06aisatu_e.html

Atomic Energy Basic Law. In: http://www.nsc.go.jp/NSCenglish/documents/laws/1.pdf

Cirincione, Joe: *Will Japan Go Nuclear?* In: *Huffpost World,* 13 October 2009. október 13. In: http://www.huffingtonpost.com/joe-cirincione/opportunity-to-lead-japan_b_318543.html

Four-Pillars Nuclear Policy. In: http://three-non-nuclear-principles.co.tv/

French, Howard W.: *Furor in Japan as Military Official Advocates Nuclear Weapons.* In: *The New York Times,* 1999. október 21. In: http://www.fas.org/news/japan/991021001063_TopNews.htm

Guidelines for Japan–U.S. Defense Cooperation. Ministry of Foreign Affairs, Japan. In: http://www.mofa.go.jp/region/n-america/us/security/guideline2.html

Hideo Tomikawa: *Briefing Memorandum. Regarding the National Defense Program Guideline and the Mid-Term Defense Program.* The National Institute for Defense Studies News, March 2011 Edition (No. 152). In: http://www.nids.go.jp/english/publication/briefing/pdf/2011/152.pdf

Hiroshima mayor urges support for 'Obamajority' on nuclear-free world. In: *Japan Today,* 2009. augusztus 11. In: http://www.japantoday.com/category/national/view/hiroshima-mayor-urges-support-for-obamajority-on-nuclear-free-world

Japan Defense Agency, National Defense Program Guideline for FY2005 and After. In: http://www.mod.go.jp/e/d_act/d_policy/pdf/mid-term_defense_program.pdf

Japan's Security: 10 Proposals for the Hatoyama Administration. The Tokyo Foundation, October 2009. In: http://www.tokyofoundation.org/en/additional_info/2009-08E-1.pdf

Japan-U.S. Security Treaty. Ministry of Foreign Affairs, Japan. In: http://www.mofa.go.jp/region/n-america/us/q&a/ref/1.html

Kase, Yuri (2003): *Japan's Nonnuclear Weapons Policy in the Changing Security Environment: Issues, Challenges, and Strategies*. World Affairs 165 (Winter 2003). In: http://asr2.myweb.uga.edu/Readings/japan_non_nuclear_weapons_policy.pdf

Kobe Formula. In: http://prop1.org/prop1/jkobef.htm

Kulacki, Gregory: *Japan and America's Nuclear Posture.* Union of Concerned Scientists, Global Security Program, March 2010. In: http://www.ucsusa.org/assets/documents/nwgs/japan-american-nuclear-posture.pdf

Kurosawa, Mitsuru (2002): *Japan's View on Nucelar Weapons.* Osaka University Library, 2002. In: http://ir.library.osaka-u.ac.jp/metadb/up/LIBOSIPPK/19-10_n.pdf

Kurosawa, Mitsuru (2004): *East Asian Regional Security and Arguments for a Nuclear Japan*. Hiroshima Peace Institute. In: http://www.hiroshima-cu.ac.jp/modules/peace_e/content0042.html

Ministry of Foreign Affairs, Japan: *Diplomatic Bluebook 2005.* In: http://www.mofa.go.jp/policy/other/bluebook/2005/index.html

Nakanishi, Terumasa: *Nuclear Weapons for Japan.* In: *Japan Echo* 30. 2003. október. 48–54.

Nakanishi, Terumasa – Ikle, Fred Charles: *Japan's Grand Strategy.* In. *Foreign Affairs,* 1990. (Summer) – http://www.foreignaffairs.com/articles/45719/fred-charles-ikle-and-terumasa-nakanishi/japans-grand-strategy

Non-nuclear principles to be reviewed, Anger in Hiroshima vented in sit-in protests and letters, Chugoku Shimbun Peace News, 2002. In: http://www.chugoku-np.co.jp/abom/02e/An02060202.html

„Renewed determination towards the total elimination of nuclear weapons", Ministry of Foreign Affairs, Japan, 8 December 2005. In: http://www.mofa.go.jp/policy/un/disarmament/arms/n_weapon/coop0610.html

The National Defense Program Guideline, FY2005-, Prime Minister of Japan and His Cabinet. In: http://www.kantei.go.jp/foreign/policy/2004/1210taikou_e.html

1968/1970 Internal Report. In: http://cns.miis.edu/npr/pdfs/82kase.pdf